

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 243-262

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4888>

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Müjde SAKAR

Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü,
zeynep.sakar@harran.edu.tr

SUÇ EKONOMİSİ BAĞLAMINDA ORGANİZE SUÇLARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ (2012-2017)

Özet

Suç ekonomisi günümüzde sıkça tartışılan çözümler üretilmesi gereken önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece gelişmekte olan ülkeler değil, gelişmiş ülkelerde de bu durum önemli bir sorundur. Ekonomik suçlar, en geniş anlamıyla şahısların ya da suç örgütlerinin haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı yöntemlerle gerçekleştirmiş oldukları suç faaliyetlerdir. Ekonomik suçlar içerisinde Nitelikli dolandırıcılık (yatırım, sigorta, çek ve benzeri gibi dolandırıcılık suçları), Tefecilik, Şike ve teşvik primi, Hileli iflâs, Fiyatları etkileme, Kamuya gerekli şeylerin yokluğuna neden olma, Mal veya hizmet satımından kaçınma, Manipülasyon ayrıca Ekonomik, Ticari ve Sınai hayatı ilgilendiren özel kanunlardaki adli cezayı gerektiren suçlar yer alır. Bu suçlardan dolayı uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin daha önceki dönemlerle mukayese edilemeyecek derecede artması ve teknolojinin sağladığı imkânlar nedeniyle ülke sınırlarını aşan tekniklerin kullanılması, ülkeleri daha yoğun bir şekilde işbirliği yapmaya yöneltmiştir.

Bu bağlamda en fazla işbirliği gereken suçların başında, suçluların yeni işleyecekleri suçlara sermaye oluşturmasını sağlayan mali suçlar gelmektedir. Mali suçlar, küreselleşme ve gelişen teknoloji ile birlikte mücadelesi her geçen gün önem kazanan suç türlerindedir. Bu suçlar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ekonomik, siyasi, sosyal ve ahlaki yapıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik, ticari ve sınai hayatı ilgilendiren suç türleri, bir bütün olarak ekonomik dengeleri etkileyebilecek, büyük kitlelerin mağdur olmasına yol açabilecek suç türleridir. Ekonomik suçlar kayıt dışı ekonomiyi arttırarak devletin vergi kaybına neden olur. Özellikle ticari ve sınai hayatımızı yakından ilgilendiren “ekonomik

güvenliğimizi” tehdit eder. Ayrıca karşılıklı güven esasına dayalı olarak gerçekleşen piyasa faaliyetlerinin bozulmasına yol açarak toplumda var olan huzur ve güven ortamını bozabilmektedir. Bu çalışmada öncelikle İçişleri Bakanlığı orijinal arşiv belgeleri ve temel kaynaklar ışığında 2012-2017 yılında Organize Suçların Türkiye Ekonomisine Etkisi konusu incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Ekonomi, Organize, Kaçakçılık, Dolandırıcılık

ORGANIZED CRIME IN THE CONTEXT OF CRIME ECONOMY EFFECT OF TURKISH ECONOMY (2012-2017)

Abstract

Crime economics is an important concept that needs to be produced. This is an important problem not only in developing countries but also in developed countries. Economic offenses, in the broadest sense, are criminal activities carried out by individuals or criminal organizations by illegal methods in order to provide unjust economic benefits. Qualified fraud in economic crimes (fraud crimes such as investment, insurance, checks and the like), usury, match-fixing and incentive bonus, fraudulent bankruptcy, affecting prices, causing the absence of necessary goods, avoiding the sale of goods or services, Criminal offenses in the special laws concerning industrial life shall take place. Due to these crimes, international economic and financial relations cannot be compared with previous periods and the use of techniques exceeding the borders of the country due to the opportunities provided by the technology has led the countries to cooperate more intensively.

In this context, at the beginning of the crimes that need to be cooperated the most, financial crimes that enable the criminals to create capital for the new crimes will come. Financial crime, globalization and developing technology are among the types of crime that are gaining importance every day. These crimes affect the economic, political, social and moral structure negatively in our country as well as all over the world. The types of crime related to economic, commercial and industrial life are the types of crimes that can affect the economic balances as a whole and cause the masses to become victims. Economic crimes increase the informal economy and cause the state to lose tax. It threatens our 121 economic security “which is closely related to our commercial and industrial life. In addition, it can disturb the environment of peace and confidence in the society by causing deterioration of market activities based on mutual trust. This study, the first original archival documents and basic Interior Ministry sources said Turkey Effect of Organized Crime economy in 2012-2017 will be examined in the light.

Keywords: Crime. Economics, organized, Smuggling, Fraud

GİRİŞ

Suç ekonomisi 1960'lı yıllardan beri iktisat alanına giren ve son yıllarda akademik çalışmaların yoğunlaştığı alanlardan biridir. 1998’li yıllardan sonra bu alanda yapılan akademik çalışmalarda belirgin bir artış görülmektedir. Bu durumun temel sebebi organize suçun gelişmesi ile ekonomik suçların sayılarının artmasıydı. Suç ekonomisi veya Suç gelirleri suçtan elde edilen her türlü mal varlığı anlamına gelir. Suç olarak tespit edilen eylemler aracılığıyla,

gelir elde edilmesi, bu gelirin işletilmesi harcanması yoluyla makro ekonomiye entegre olması süreci, suç ekonomisinin kaynağını oluşturur.¹Elde edilen gelirler kayıt dışı olduğu için vergisi yoktur. Suç ekonomisi suçlarının kapsamı ülkeden ülkeye değişiklik arz etmektedir. Örneği İngiltere’de ekonomik suçların % 40’ından fazlası sahtecilik % 50 den fazlası uyuşturucu trafiği, % 40ından fazlası ise hırsızlık ve çalıntı mal ticaretinden oluşmaktadır.² Ülkemizde ise ekonomik suçların içerisine kalpazanlık, evrak sahteciliği, Sahte Fatura, Fikir ve Sanat Eserleri, Patent Hakları ve Marka taklitçiliği, Tefecilik, hileli ve taksiratlı iflaslar, banka dolandırıcılığı, çek dolandırıcılığı Euro çek dolandırıcılığı, kredi kartı dolandırıcılığı, yatırım dolandırıcılığı, kaçakçılık ve bilgisayar (bilişim) suçları başta gelir³Ülkemizde5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun farklı maddelerinde düzenlenen “Nitelikli Dolandırıcılık-Kamu Kurumu Dolandırıcılığı (158 madde /d ve e bentleri), İhaleye Fesat Karıştırmak (madde 235), Edimin İfasına Fesat Karıştırmak (madde 236), Zimmet (madde 247), İrtikap (madde 250) ve Rüşvet (madde 252)” vb suçlar ekonomik suçlar⁴olarak değerlendirilmektedir. Suç ekonomisinde işgücünün, beşeri sermayenin veya girişimci gücün yasadışı sektörlerde kullanılmasına yol açan faktörler incelenir. İkinci olarak ekonomik büyüklüklerin suç oranları ve suç oranlarının da ekonomik büyüklükler üzerindeki etkileri araştırılır. Üçüncü olarakta ekonomik kaynakların yasadışı endüstrilere kaymasının ekonomik sonuçları analiz edilir.⁵

1-Yolsuzluk ve Ekonomiye Etkisi

İktisatçılar, yolsuzlukların sebep ve sonuçları hakkında bugüne kadar birçok bilgiye sahip olmuşlardır. Bilgilerin önemli bir bölümü 1970’lerde; Gordon Tullock, Jagdish Bhagwati, Anne Krueger ve Susan Rose-Ackerman gibi iktisatçılar tarafından yürütülen teorik araştırmalar yardımıyla kazanılmıştır.⁶Suç Ekonomisi içerisinde önemli yer tutan yolsuzluk olgusu karşımıza belli bir şekilde değil, onlarca, yüzlerce şekliyle çıkabilir. Bu nedenle yolsuzluğun kesin bir tanımını yapmak mümkün olmamaktadır. Yolsuzluk kavramı yolsuz kelimesinden türetilmiştir. Yolunda olmayan, usule uygun olmayan iş anlamına gelir⁷. Genel anlamda yolsuzluk; Devlet tüzel kişiliği ve kamu tüzel kişiliğine haiz kurum ve kuruluşların sahip olduğu erklerin tamamını kapsayan kamu gücünü kullanan kişinin/kişilerin kanunların yetkili kıldığı alanlarda görevlerin yerine getirilmesinde doğrudan ya da dolaylı yollardan yasadışı bir menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Türkçe Dil Kurumuna göre bir görevi bir yetkiyi kötüye kullanma anlamına gelir⁸Yolsuzluk suçlarının kapsamı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Yolsuzluk başlı başına bir suç olmayıp suç kategorisini ifade etmekte olup ülkemizde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun farklı maddelerinde düzenlenen “Nitelikli Dolandırıcılık-Kamu Kurumu Dolandırıcılığı (madde 158 / d ve e bentleri), İhaleye Fesat Karıştırmak (madde 235), Edimin İfasına Fesat Karıştırmak

¹ Sacit Yılmaz, Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu, Ankara Barosu Dergisi 2011/2, s. 71.

² Enver Alper Güvel, Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulamaları, Ankara, 2004, s. 16.

³ Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele’ 99, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000, s. 5561.

⁴ Celal Ülgen, Türk Ceza Kanunu 2019, İstanbul, 2019.

⁵ Enver Alper Güvel, Suç ve Ceza Ekonomisi, Ankara, 2004, s. 6.

⁶ Metin Meriç, Yolsuzluk Nedenleri Ve Önlemeye Yönelik Çalışmalar, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Bahar 2004 S. 12

⁷ Şemseddin Sami, Kamus-ı Türki, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2015, s.1353

⁸ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2011, s. 2605

(madde 236), Zimmet (madde 247), İrtikap (madde 250), Rüşvet (madde 252) ve Görevi Kötüye Kullanma (madde 257)” gibi suçlar yolsuzluk suçu olarak değerlendirilmektedir.⁹

Yolsuzluktan dolayı kamu yatırımlarının maliyeti verilen rüşvet oranında artar; yabancı sermaye ülkeye gelmekte isteksiz hale gelir; yerli sermaye, mal ve hizmet üretimi yerine rantıye konumuna yönelir. Bütün bunların sonucu ekonomik kalkınma ve büyüme yavaşlar. Yatırımlar ile büyüme arasındaki pozitif ilişki nedeniyle, yolsuzluğun yatırımları etkilemesi durumunda bu süreçten büyüme etkilenir. Ayrıca toplam yatırımları, doğrudan yapılan yabancı yatırımların kompozisyonunu ve miktarını, kamu yatırımının büyüklüğünü ve yatırım projelerinin kalitesini değiştirerek yatırımlar üzerinde de negatif etkilerde bulunabilmektedir.

Yolsuzluk suçları ile mücadele kapsamında 2016 yılı içerisinde güvenlik birimlerince toplam 425 operasyon gerçekleştirilmiş ve bu operasyonlar kapsamında 2.922 şüpheli hakkında yasal işlem yapılmıştır¹⁰ Bu yapılan operasyonlardaki amaç Devletin mali kaynaklarının yerinde ve etkin kullanımını sağlamaktır. Suçtan elde edilen gelirin ve kamu zararının önüne geçilmesi ise mücadeledeki en önemli hususlardır. Yürütülen çalışmalarda yolsuzluk suçları ve suçtan elde edilen gelirlerle etkin mücadele sergilenerek kamu kaynaklarının özel menfaat amacıyla kullanılmasının önüne geçilmesine çalışılır.

2-Ekonomik Suçlar

Bilindiği üzere, ekonomi biliminin konusunu, bir toplum düzeninde yaşayan insanlar ve bu insanların hayatlarını devam ettirebilmek için yapmak zorunda buldukları ekonomik faaliyetler, yani üretim, mübadele, bölüşüm ve tüketim gibi ekonomik olaylar oluşturmaktadır. Bu nedenle de ekonomi bilimi, genel bir biçimde sürekli olarak değişen ve sayısı çoğalan sonsuz nitelikteki insan ihtiyaçlarının giderilebilmesi için üretilen mal ve hizmetler ile bunların mübadelesi ve bu faaliyetlerden doğan gelir paylarının bölüşülebilmesi biçiminde tanımlanmaktadır. İhtiyaçların giderilmesi, mal ve hizmetlerin değişimi ve elde edilen payların bölüşülmesi için, tüm faaliyetlerin mutlaka bir sistemin tabi olduğu hukuk kuralları çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.¹¹ Bu sistem hukuk kuralları dışında belli bir grup tarafından kendi ekonomik menfaatleri için kullanılıyorsa bu da ekonomik suç kavramını oluşturur.

Ekonomik suçlar kapsamında ülkemizde çoğunlukla “nitelikli dolandırıcılık” ve “tefecilik” suçları görülmektedir. Tefecilik ve nitelikli dolandırıcılık suçları bireylerin maddi ve manevi değerlerini hedef almakla birlikte toplumun genel güvenliği ve piyasa güvenliğini de tehdit etmektedir. Gelişen teknoloji ve yaşam koşulları nitelikli dolandırıcılık ve tefecilik suçlarının yaygınlaşmasına ve suçların işleniş biçimine kolaylıklar sağlamaktadır. Daha çok kamu düzenini ilgilendiren ve devletin güvenlik güçlerinin uğraşı alanı içinde olan bu faaliyetleri, silah, uyuşturucu, kıymetli maden ve tarihi eser kaçakçılığı, kalpazanlık, sahte pasaport, vize ticareti, gayri yasal iş takibi, çek senet tahsilatı, tefecilik, rüşvet, kadın ve organ ticareti olarak saymak ve bu sayılanları arttırmak mümkündür.

⁹ Behiye Eker Kazancı, Yolsuzluk Kavramı ve TCK’da Yolsuzlukla Mücadele Etmeyi Amaçlayan Hükümler, Ceza Hukuku Dergisi, C3, S.16, Nisan 2018.

¹⁰ İçişleri Bakanlığı 2016 Raporları

¹¹ Erol Zeytinoğlu, Ekonomik Sistemler, M.Ü. Yayını, No: 429, İstanbul 1985, s.1, 2; Besim Üstünel, Ekonominin Temelleri, Ankara 1975, s.27, 33

Tablo1.Yıllara Göre Ekonomik Suçlar Şüpheli ve Olay Sayıları

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	13.463	11.564	12.178	14.525	7.326
Şüpheli	30.935	28.240	29.417	28.914	35.986

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

a)-Nitelikli Dolandırıcılık

Türk Ceza Kanununun 504. maddesinde varlıklarına karşı işlenen suçlar kategorisinde yer alan “Nitelikli Dolandırıcılık” suçu geniş çapta değerlendirildiğinde; ekonomik düzenin bozulmasıyla sınırlı olmayan, kişilerin mağduriyetiyle var olan huzur ve güven ortamına da zarar vermektedir. Suç organizasyonları haksız bir şekilde zenginleşmekteyken, toplumun genelinde devlete olan güven sarsılmaktadır. Yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi, huzur ortamının ve devlete güvenin yeniden tesisi için suçtan elde edilen gelirlerle mücadele edilmesi oldukça önemlidir. Nitelikli dolandırıcılık suçlarında yıllara göre sayıları grafiklerde belirtilmiştir:

Tablo 2.Yıllara Göre Nitelikli Dolandırıcılık Şüpheli ve Olay Sayıları

İsim	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	1.185	592	587	485	267
Şüpheli	3.415	2.653	4.232	2.049	1.477

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Bu dönem içerisinde nitelikli dolandırıcılık şüpheli ve olay sayılarına bakıldığında en yüksek 2012 yılında yaşanırken çıkarılan kanunların (24.11.2016 / m.14) Bu madde ile 157 nci maddede yer alan suçların, üç veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde verilecek ceza yan oranında; suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır maddesi dolayısıyla suç oranı en düşük 2016 yılında gerçekleşmiştir.Nitelikli dolandırıcılık suçları çoğunlukla ticari hayatın hareketli olduğu illerde daha yaygın olarak işlenmektedir.

1-Nitelikli Ekonomik Kaynaklı Dolandırıcılık Yöntemleri

Ön Ödeme Dolandırıcılığı:

Ön ödeme dolandırıcılığı suçunun internet erişimi ve diğer iletişim araçlarının kullanılmasının yaygınlaşmasına paralel olarak artış gösterdiği, internet üzerinden faaliyet gösteren özellikle yurt dışı bağlantılı birtakım organizasyonların insanları dolandırmaya yönelik saadet zinciri (Piramit Satış Sistemi) şeklinde yüksek kazanç vaat ederek, fahiş üyelik ücretleri ile üye kaydı yapmasının sağlanması, hatta belirli sayıda üye bulan temsilcilerine otomobil, ev, yurt dışı tatili gibi promosyonlar sunarak teşvikte bulunarak az işe çok ücret sunan şirket, oluşum ve firmaların çoğunlukla yurt dışı kaynaklı olduğu, ülkemizde yasal temsilciliğinin bulunmadığı, vatandaşlarımızı yanıltarak hileli iş ve işlemler ile dolandırarak haksız kazanç temin etmeyi ve kişileri mağdur etmeyi amaçlarlar.Bu kişiler aynı zamanda ülkemizden dövizin yurt dışına çıkarılmasına da aracılık yaparlar.¹²

¹²T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Piyango Dolandırıcılığı:

Özellikle çeşitli piyango çekilişlerine katılan ve kişisel bilgileri önceden temin edilen şahıslar telefonla aranmakta, “Piyangodan/Çekilişten Para veya Araç Kazandıkları” ifade edilmekte, söz konusu aracın veya paranın şahsa teslim masrafı ya da vergi olarak belirli bir miktar para talep edilmekte, mağdur şahıslar da çeşitli ödeme araçlarıyla şüphelilere para göndermekte ve bu yolla şüpheliler haksız kazanç elde etmektedirler.¹³

Sigorta Dolandırıcılığı:

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) 158/k maddesinde (haksız sigorta bedeli almak için) işlenen nitelikli dolandırıcılık suçuna yer verilmiştir.¹⁴Hazine Müsteşarlığından alınmış uygunluk belgesi olmayan ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) nezdinde kaydı bulunmayan veya ruhsatlı bir sigorta brokeri olmayan çeşitli firmalarca hedef şahıslar aranmakta, sigorta poliçesi yapma vb. nedenler belirtilerek kişilerden kredi kartı bilgileri talep edilmekte, söz konusu bilgileri kullanarak sigorta poliçesi düzenlendiğinden bahisle kişilerin kredi kartlarından ödeme adı altında para alınmaktadır.

Çek Dolandırıcılığı:

Suç organizasyonlarının kurdukları paravan şirketler adına bankadan çek talebinde bulunularak çek hesaplarına muvazaalı ödemeler yapılmak suretiyle bankanın ve piyasanın güveni sağlanmakta, geri ödemesi yapılmamak üzere çek yaprakları piyasaya sürülerek kişiler mağdur edilmektedir. Çek dolandırıcılığında kullanılan diğer bir yöntem ise bankalardan temin edilen çeklerin sahtesi üretilmekte veya çekler üzerindeki rakamlarda tahrifat yapılarak elde edilen çeklerin piyasaya sürülmesi şeklinde dolandırıcılık eylemi gerçekleştirilmektedir.Ticari hayatta önemli yer tutan çeklerin işletmelerin finansal yapısı üzerindeki etkisi tartışmasıdır. Bununla birlikte, çek hileciliği, uluslararası finansal sistemi etkileyen en hızlı büyüyen sorunlardan biridir.¹⁵ Lazer yazıcılardaki hızlı gelişmeler, daha renk odaklı fotokopi makineleri ile masaüstü bilgisayarlarda sahte çek basımı ve kopyalarının üretilmesi asıl çeki kopyasından ayırt etmeyi zorlaştırmış, böylelikle çek hileciliğinde artışa neden olmuştur.¹⁶

Banka Dolandırıcılığı:

Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin kullanılmasını sağlamak amacıyla başkalarına ait kimlik bilgilerinin kullanıldığı, gelir düzeyini belirleyen sahte belgelerin düzenlendiği, banka çalışanlarının suç örgütüyle bağlantılı olduğu, adına kredi çekilen şahısların bu durumdan haberlerinin olmadığı, bazı şahısların ise normalde bankadan kredi çekemediği için suç örgütüne belli bir komisyon vererek yasa dışı faaliyetlerle (sahte belgeler vs.) kredi çektiği, bankanın veya şahısların mağdur edildiği nitelikli dolandırıcılık yöntemidir.¹⁷2016 yılı içerisinde çeşitli illerde başkalarına ait kimlik bilgileri ile bankalara kredi başvurusunda bulunan kişiler çoğunlukla daha önce kredi başvurusunda

¹³ T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

¹⁴ Uğur Arslan, Sigorta Dolandırıcılığı Suçu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017/130, s.90.

¹⁵ Hami Aydın, Tolga Ala, İşletmelerde Yapılan Çek Hileleri: Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,) XI-I: Erzincan 2018, s.85-86.

¹⁶ Nejat Bozkurt, İşletmelerin Kara Deliği Hile, İstanbul: Alfa Yayınları, 2011, s.268

¹⁷ Bankacılıkta Dolandırıcılık Eylemleri Tespit ve Önleme Yöntemleri, Türkiye Bankalar Birliği, Ankara, 2015, S.5-8.

bulunmayan müşteriler adına kredi müracaatı yaparak ekonomik yolsuzluk yapmaya çalışmışlardır.¹⁸ .

Tefecilik

Yasal olarak yetkisi olmayan kişi veya kuruluşların faiz karşılığı borç para vermesi tefecilik suçunu oluşturmaktadır. Tefecilik suçu, yasal yollardan ilgili kurumlardan para temin edemeyen ya da etmek istemeyen kişilerin, tefeci olarak bilinen kimselere başvurularıyla ortaya çıkmaktadır.¹⁹ Tefecilik faaliyetinin gizlenebilmesi amacıyla farklı ticari faaliyetler (kuyumcu, döviz bürosu, emlakçı vb.) perde olarak kullanılmaktadır. Tefecilerin alacaklarından dolayı zaman zaman şiddet kullandıkları veya kamu kuruluşlarını aracı olarak kullanmak sureti ile alacaklarını (icra takibi vb. yöntemlerle) tahsil ettikleri görülmektedir. Çek ve senet karşılığı (klasik tefecilik) nakit para veren tefecilerin paralarını garantiye almak için tefeye para verdikleri şahısların araçlarını borç ödenene kadar kendi üzerlerine devir aldıkları veya alacaklarına karşılık gayrimenkullerini ipotek yaptıkları, çoğunlukla borçlunun borcunu tamamen ödemesine rağmen araçlarını ve ipoteklerini geri vermedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3.Yıllara Göre Tefecilik Şüpheli ve Olay Sayıları

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	713	827	694	782	439
Şüpheli	1.767	2.012	1.686	1.733	902

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Bu dönem içerisinde tefecilik olayları en yüksek 2013 en düşük ise 2016 yılında görülmüştür. 2016 yılında tefecilik olayları çoğunlukla büyükşehirlerde yaşanmıştır

2-Kaçakçılık Suçları

Kaçakçılık, ülkemizi ekonomik ve sosyal yönden olumsuz etkileyen, terör ve suç örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmek için finansal destek sağladığı çok aktörlü ve değişken yapıya sahip bir süreçtir. Ticari ürünlerin ve suçun işleniş yöntemlerinin çok fazla çeşitlilik göstermesi nedeniyle dönemsel olarak farklı kaçakçılık türlerinde artış ve azalışlar gözlemlenebilmektedir. Kaçakçılık suçları, niteliği itibarıyla doğrudan sınır ihlali yapılmak suretiyle ya da gümrük işlemlerinde usulsüzlük veya yanıltıcı işlemler ile gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sınır güvenliğinin sağlanması, gümrük kapılarındaki kontroller ve ticari ürünlerin yer aldığı yasal piyasadaki idari denetimler, suçla mücadelede büyük önem arz etmektedir.

Tablo 4.Kaçakçılık Olay ve Şüpheli Sayıları 2015-2016 Mukayesesi

Kaçakçılık	2015 (Olay)	2016 (Olay)	Değişim %	2015(Şüpheli)	2016(Şüpheli)	Değişim%
Akaryakıt	805	432	-46	1.493	704	-53
Tütün ve Alkollü içki	14.889	7.985	-46	21.021	11.579	-45
Eşya (Emtia)	2.589	1.403	-46	3.802	3.012	-21
Kültür ve tabiat varlıkları	464	339	-27	927	638	-31
Toplam	18.747	10.159	-46	27.243	15.933	-42

¹⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

¹⁹ Elif Bekar, Tefecilik Suçu, İÜHF M C. LXXI, S. 2, s.502-50.

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Türkiye'ye kaçak giren ürünlerin miktarı dikkate alındığında ve kaçak ürünleri taşımak için 20 tonluk kamyonlar kullanıldığı varsayıldığında, her yıl 204 bin “görünmez” kamyonun yurda kaçak mal sokulmaktadır. Türkiye ekonomisinin kaçakçılık nedeniyle yılda 20 milyar dolarlık kayba uğramaktadır.²⁰

Tablo 5. Kaçakçılık Yakalamaları 2015-2016 Mukayesesi

Kaçakçılık	2015	2016	Değişim %
Akaryakıt (litre)	4.367.063	3.433.467	-21
Sigara (paket)	143.423.270	75.723.537	-47
Makaron (adet)	11.625.518	5.961.493	-49
İçki (şişe)	258.004	293.602	14
Cep telefonu (adet)	286.557	81.496	-72
Çay (kg)	567.312	222.330	-61
İlaç	3.220.790	3.137.088	-3

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Sigara, Tütün, Kaçakçılığının Ülke Ekonomisine Etkileri

Terör ve organize suç örgütlerine finans sağlamasının yanı sıra ülkemizin güvenliğine ve kamu düzenine yönelik tehditler de içeren tütün mamulleri ve alkollü içki kaçakçılığı ekonomiye zarar veren temel öğelerdir. Tütün mamullerinin kolay temin edilebilmesi, tütün mamullerine verilen cezaların uyuşturucu suçlarındaki gibi caydırıcı olmaması ve yüksek kar getirisi gibi etkenler söz konusu kaçakçılık faaliyetinin suçlular bakımından cazip hale gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerimizde tütün mamulleri kaçakçılığının suç olarak değil de bir kazanç yöntemi olarak görülmesi suçun nedenleri arasında yer almaktadır. Tütün mamullerinin oluşturduğu tehdit ülkemiz için gün geçtikçe artmaktadır. Güvenlik Birimlerince 2014 yılı içerisinde ele geçirilen kaçak sigaraların neden olduğu vergi kaybının yaklaşık 520 milyon TL'yi bulmaktaydı. Sınır bölgelerinden Türkiye'ye girişinin hemen öncesinde terör örgütünün sigara kaçakçılığından vergi adı altında haraç aldığı bilinmektedir. Son yıllarda Türkiye genelinde ele geçirilen kaçak sigaraların %80'e yakın kısmının doğu ve güneydoğu sınırlarından giriş yaptığı değerlendirildiğinde, terör örgütünün kazancının ne denli büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.²¹Tütün mamulleri kaçakçılığının, organize suç ve terör örgütlerinin yasa dışı faaliyetlerini sürdürebilmelerinde önemli bir kaynak olduğu, bu kapsamda ülke güvenliğini, kamu düzenini, toplum barışını tehdit ettiği bunun yanı sıra önemli bir vergi kaybına da neden olduğu bilinmektedir.²²Güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde 2016 yılında 75.723.537 paket kaçak sigara ele geçirilmiştir. 2015 yılında ele geçirilen miktara oranla yaşanan düşüşte, ülkemiz piyasasında bulunan kaçak sigara oranının, bir önceki yıla göre aşağı seviyelere inmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.²³

²⁰ Ankara Ticaret Odası, Kaçak Ekonomisi Raporu, 2016, s. 5.

²¹ T.C. İçişleri Bakanlığı 2014 Yılı KOM Raporları, Ankara, 2015, s. 59.

²² Tütün Ve Tütün Mamulleri Kaçakçılığı İle Mücadele Eylem Planı (2011-2013),

²³ T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Tablo 6:Yıllara Göre Tütün Mamulleri ve Alkollü İçki Kaçakçılığı Şüpheli ve Olay Sayıları

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	16.492	20.779	15.744	14.889	7.985
Şüpheli	24.427	30.860	22.554	21.201	11.579

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Tablo 7.Yıllara Göre Kaçak Sigara Yakalama Miktarları (Paket)

2012	2013	2014	2015	2016
99.100.151	108.243.473	106.431.665	143.423.270	75.723.537

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

2016 yılında tütün mamulleri ve alkollü içki kaçakçılığı ile mücadele kapsamında 7.985 olayda; 11.579 şüpheli yakalanmıştır. 75.723.537 paket kaçak sigara ve 293.602 şişe alkollü içki ele geçirilmiştir. 2016 yılında, bir önceki yıla göre olay sayısında %46, şüpheli sayısında %45 azalma meydana gelmiştir. Ele geçirilen kaçak alkollü içkilerde %14'lük bir artış yaşanırken, kaçak sigaralarda ise %47'lik bir azalmanın meydana geldiği görülmektedir. Kara hudut sınırlarımızın güvenliği konusunda alınan askeri ve fiziki tedbirlerin artırılmasına bağlı olarak Türkiye'ye kaçak tütün mamulü girişinin azaldığı değerlendirilmektedir. 2015 yılına nazaran 2016 yılında Türkiye piyasasında bulunan kaçak sigara miktarının %25 oranında azaldığının tespiti de bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir²⁴

Ülkemizde ele geçirilen kaçak sigaraların büyük bir kısmının Bulgaristan, Çin, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri menşeli sigaralar olduğu görülmektedir. Söz konusu sigaraların Dubai Jebel Ali Limanı Serbest Ticaret Bölgesi üzerinden İran Bandar Abbas limanı ve kara yolu ile Irak, Suriye ve İran'ın Türkiye sınırına getirilip depolandığı, ardından da yasa dışı yollarla Türkiye'ye sokulduğu anlaşılmaktadır. Bahsi geçen sigaralara ilişkin gerçekleştirilen ihracatlar, ihraç edildiği ülkelerin nüfusu ve iç tüketimi ile doğru orantılı değildir. Türkiye'de ele geçirilen kaçak sigaraların büyük bir kısmında ihraç edilen ülke veya üretildiği satış pazarı ile ilgili bir ibare de bulunmamaktadır. Belirtilen nedenler, söz konusu sigaraların nihai kullanım yerinin ihraç edildiği ülkeler olmadığını göstermektedir.

Doğu ve güneydoğu sınırlarımızdan sırtçılık gibi yöntemlerle kaçak olarak ya da gümrük kapılarından usulsüz ve yanıltıcı işlemlerle gümrük rejiminin ihlal edilmesi suretiyle getirilen kaçak tütün mamullerinin Ağrı, Van, Şırnak ve Hakkâri illerinin özellikle sınıra yakın köylerinde depolandığı görülmektedir. Daha sonra buralardan özel bölümleri (zula) bulunan veya sahte gümrük mührü takılmış taşıtlar ile ülkemiz içerisine sevkiyatları yapılmaktadır. Bununla birlikte kara yolu taşımacılığında kullanılan araçlar ile taşınan her türlü yasal yükün arasına kaçak tütün mamullerinin gizlenmesi yönteminin de sevkiyatlarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Güvenlik birimlerince 2016 yılı içerisinde ele geçirilen kaçak sigaraların neden olduğu vergi kaybının yaklaşık 400 milyon TL'yi bulduğu tahmin edilmektedir. Diğer yandan terör örgütleri tarafından, sınırlarımız dışında oluşturulan sözde gümrük noktalarından geçiş yapan kaçakçılardan vergi adı altında para alınarak büyük gelirler sağlandığı bilinmektedir. Her

²⁴Ülkemizde 2015 ve 2016 yıllarında tütün mamulleriyle ilgili olarak yapılan pazar araştırmalarındaki verilerden faydalanılmıştır

iki durum da göstermektedir ki; tütün mamulleri kaçakçılığı ülkemizin ekonomisine zarar veren en büyük oluşumdur.

Alkollü İçki Kaçakçılığı ve Sahteciliği

Yasa dışı imalathanelerdeki alkollü içkiler sağlık açısından uygun olmayan depo ve dükkân gibi yerlerde uzman olmayan kişilerce üretilmektedir. Üretilen alkollü içkilerin üzerine taklit ya da orijinal bandrol yapıştırılmasına müteakip piyasaya sürülmektedir. Taklit bandrollerin basımının matbaalarda gerçekleştiği görülmektedir. Orijinal bandrollerin ise paravan şirketler vasıtasıyla veya gerçek olmayan ithalat beyanlarıyla temin edilmektedir

Sahte alkollü içkilere yasal bir görüntü oluşturulmaya çalışılmasının altında yatan amaç mücadeleciler kurumların suçu tespit etmesinden kurtulmak ve yasa dışı ürünlerin ticaretini kolaylaştırmaktır. Ancak güvenlik birimlerince yürütülen çalışmalarda, sahte alkollü içkilerin tüketildiklerinde yol açabileceği telafisi imkansız zararların bilinciyle hareket edilmektedir. Bu kapsamda 2016 yılında gerçekleştirilen operasyonlarda 78 adet sahte alkollü içki imalathanesinin yasa dışı faaliyetine son verilerek suçun kaynağında kurutulması sağlanmıştır.²⁵

Tablo 8: Yıllara Göre Kaçak Alkollü İçki Yakalama Miktarları (Şişe)

2012	2013	2014	2015	2016
244.158	135.191	143.628	258.004	293.602

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Alkollü içki kaçakçılığı olaylarında özellikle liman ve gümrük kapısının bulunduğu illerimizde meydana gelen karınca yöntemi ön plana çıkmaktadır. Ayrıca daha önceden kullanılan bandrollü kapüşonların, gerek yasal gerek yasa dışı olarak üretilen şaraplarla doldurulan şişelere tekrar takılması suretiyle suçun işlendiği tespit edilmiştir. Alkollü içki kaçakçılığı ve sahteciliğinin Akdeniz ve Ege kıyı şeridinde yer alan, limana sahip ve turizm potansiyeli bulunan illerimizin yanı sıra ekonomik gelişmişliği yüksek olan büyükşehirlerimizde yoğunlaştığı görülmektedir

Akaryakıt Kaçakçılığı

Akaryakıt kaçakçılığı, devletimizin büyük miktarlarda vergi kayıplarına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra hava kirliliğine sebep olarak insan sağlığını olumsuz etkilemekte, diğer yandan taşıtların mekanik aksamına vermiş olduğu zararlar tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Türkiye, akaryakıt üreticisi birçok ülke ile ortak sınırlara sahip olmasından dolayı fiyat farklılıkları nedeniyle akaryakıt kaçakçılığına maruz kalmaktadır.

Tablo 9: Yıllara Göre Akaryakıt Kaçakçılığı Şüpheli ve Olay Sayı

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	2.001	6.082	4.901	805	432
Şüpheli	4.016	3.691	7.182	1.493	704

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

2016 yılında ele geçirilen kaçak akaryakıt miktarı incelendiğinde ise 2015 yılına göre yaklaşık %21'lik bir azalmanın olduğu görülmektedir.

²⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Tablo 10.Yıllara Göre Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıt Miktarları (litre)

2012	2013	2014	2015	2016
16.411.404	17.422.557	13.701.101	4.367.063	3.433.467

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Akaryakıt kaçakçılığı ile mücadele kapsamında, 2016 yılında toplam 432 adet operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonlar neticesinde 704 şüpheli yakalanmış ve 3.433.467 litre kaçak akaryakıt ve türevleri ele geçirilmiştir. 2016 yılına ait akaryakıt kaçakçılığı verileri incelendiğinde, 2015 yılına göre olay sayısında yaklaşık %46, şüpheli sayısında ise %53'lük bir azalma görülmektedir. 2014 yılında yapılan yasal değişiklikle, ulusal marker içeren fakat menşei belli olmayan veya belgelendirilemeyen akaryakıt ile ilgili sadece Vergi Usul Kanununa göre işlem yapılması, akaryakıt kaçakçılığı istatistiklerine düşüş olarak yansımıştır. Bununla birlikte Suriye ve Irak sınırlarımızda alınan fiziki ve askeri tedbirlerin, yaşanan düşüşte önemli bir rolü olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 11:Yıllara Göre Ele Geçirilen Kaçak Akaryakıt Türleri ve Miktarları (litre)

Akaryakıt Türü	2012	2013	2014	2015	2016
Motorin	5.783.696	7.924.632	8.651.333	919.109	666.193
Benzin	66.988	27.427	13.817	3.767	3.455
Fuel-Oil	1.146.221	82.898	80.768	47.568	170.580
Solvent	924.393	60.876	17.150	4.600	0
Bio-Dizel	30.916	15.000	0	3.100	0
Katkılı Akaryakıt	4.525.607	3.933.143	2.773.746	2.438.558	1.960.043
Ham Petrol	357.074	283.923	208.605	337.872	553.570
Madeni yağ	1.800.387	2.128.417	1.544.460	551.115	67.930
LPG	57.855	247.262	72.319	39.400	11.136

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

3-Eşya (Emtia) Kaçakçılığı

Ülke ekonomisi ve insan sağlığına verdiği zararlar göz önünde bulundurulduğunda eşya (emtia) kaçakçılığı, mücadelesi önem arz eden suç türleri arasında yerini almaktadır. Eşya (emtia) kaçakçılığına konu ürünler ve bu ürünlerin kaçakçılığında kullanılan yöntemler fazlaca çeşitlilik arz etmektedir. Türkiye, kültürel varlıklar açısından dünya üzerinde yer alan en değerli topraklar arasında gösterilmektedir. Bu kültürel zenginliğin getirdiği risk potansiyeli değerlendirildiğinde, kültür ve tabiat varlığı kaçakçılığı açısından "kaynak" ülkeler arasında, komşu ülkelerden getirilen eserlerin yurtdışına çıkarılması bakımından da "transit" ülke konumundadır. Bu nedenlerden dolayı Türkiye, bu alanda en büyük zarara uğrayan ülkeler arasında yer almaktadır.

Genellikle toplumda sıklıkla kullanılan/tüketilen ve yurt dışı satın alma fiyatı iç piyasa fiyatına oranla daha ucuz olan ürünler emtia kaçakçılığına konu edilmektedir. Dolayısıyla oluşan fiyat farklılıkları ile belirli ürünler üzerinde oluşan tüketici talebi suç örgütlerinin eğilimlerini belirleyen önemli etkenler arasında yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi sınır illerimizden yasa dışı yollarla ülkemize getirilen kaçak emtiaların (çakmak, traş makinası, biber gazı, ampul vb.) kaçakçılara ait özel araçlarla, kargo firmaları aracılığıyla, yolcu ve yük taşımacılığında kullanılan araçlarla yurt içi sevkiyatlarının sağlandığı görülmektedir. Gürcistan'dan temin edilen kaçak emtiaların kaçakçılara ait özel otolara gizlenerek ülkemize getirildiği tespitler arasındadır. Artvin'de yapılan bir operasyonda, Gürcistan'dan getirilen çok sayıda tesbih ele geçirilmiştir.

Elektronik Eşya Kaçakçılığı

Elektronik eşya kaçakçılığında cep telefonu kaçakçılığının ön plana çıktığı görülmektedir. Cep telefonu sadece bir iletişim aracı olmaktan çıkarak, sosyal yaşamda birçok ihtiyaca cevap verebilmesi sebebiyle insan hayatında vazgeçilmez bir unsur olmuştur.

Tüketicinin eşyayı daha ucuza almak istemesi kaçakçılık faaliyetlerinin yoğunlaşmasına sebebiyet vermektedir. Cep telefonu kaçakçılığında tek bir yöntem bulunmamakla birlikte kaçakçılık suçlarında kullanılan yöntemlerin hemen hemen hepsinin cep telefonu kaçakçılığında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Yolcu ve yük taşımacılığında kullanılan araçların gizli bölmelerinde kaçak eşyanın getirilmesi, cep telefonu kaçakçılığında en sık kullanılan suç yöntemlerinden birisidir. Bu kapsamda Bitlis'te gerçekleştirilen bir operasyonda, Irak'tan giriş yaptığı değerlendirilen ve yük taşımacılığında kullanılan bir aracın gizli bölmelerinde çok sayıda cep telefonu ele geçirilmiştir.²⁶

Son dönemde şüpheliler kaçakçılık faaliyetlerini devam ettirebilmek amacıyla yeni yöntemler geliştirmeye başladılar. Bu yöntemlerden en dikkat çekici olanı kaçakçıların Kuzey Irak'tan temin ettikleri cep telefonlarını kargo şirketleri vasıtasıyla İstanbul üzerinden ülke geneline dağıtmalarıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde yapılan etkin yol uygulamaları sonucunda, kaçak ürünlerin tek seferde sevk edilmesi yerine, küçük partiler halinde birçok defada sevk edilmesi yöntemi izlenmektedir. Sevkiyatlar öncelikle depo olarak kullanılan illere, oradan yakın illere ve daha sonrada nihai hedefine ulaştırılmaktadır.

Dikkat çekici bir başka yöntem ise; transit rejim kapsamında, havalimanı ve antrepolarda muhafaza edilen elektronik eşyaların, usulsüz yollarla elde edilerek ülke içerisine dağıtımının yapılmasıdır.

Gümrük kayıtlarına göre son 10 yılda 40 milyon 435 bin 552 adet cep telefonu ithal edildi. Bu ithalat için de 5 milyar 551 milyon dolar para harcandı. Ancak Telekomünikasyon Kurumu'nun verilerine göre son 10 yılda Türkiye'ye 70 milyon cep telefonu girdi. Bu miktarın parasal değeri ise 15 milyar dolardır. İki kurumun kayıtları arasındaki fark, Türkiye'ye kaçak giren cep telefonu sayısını gösteriyor. Bir başka ifadeyle, kaçak yollarla Türkiye'ye sokulan cep telefonu sayısının 29,6 milyon olduğu görülüyor.²⁷

²⁶T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporlar

²⁷Ankara Ticaret Odası, Kaçak Ekonomisi Raporu, 2016, s.2.

Cep telefonu cihazı kolayca paraya dönüştürülebildiği için çok sayıda suç örgütü cep telefonu kaçakçılığına yöneliyor. Cep telefonu kaçakçılığında en fazla devlet zarara uğruyor.

Türk Telekomünikasyon Kurumu'na göre ise kaçak cep telefonu sayısı 12 bin, bu telefonların Türk ekonomisine verdiği zarar 3 milyar dolar, “kaçak cepten alo” yüzünden devletin uğradığı gelir kaybı ise 1 milyar dolar. Cep'te kaçığın ülkeye zararı ise toplam 4 milyar dolardır.²⁸

Kaynağı Uzakdoğu ülkeleri (genellikle Çin) olan kaçak cep telefonları, önemli oranda İran, Irak, Suriye, Gürcistan, Bulgaristan ve Yunanistan üzerinden ülkemize getirilmektedir. Bununla birlikte yine (stoksuz alışveriş) yöntemiyle doğrudan ülkemize kaçak cep telefonu girişi gerçekleşmektedir. Ayrıca, farklı beyanda bulunularak vergisi düşük ürünler ithal ediliyormuş gibi gösterilmek suretiyle Çin'den denizyolu ile gelen konteynerler içerisinde ülkemize yüksek miktarda cep telefonu getirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte IMEI numaraları klonlanmış kaçak ya da replika (taklit) telefonların, internet üzerinden güvenilir olmayan siteler aracılığıyla orijinal markalara ait görsel materyaller kullanılarak piyasa fiyatlarının çok altında bir bedelle satışa sunulması da son dönemlerde uygulanan metotlardan birisidir.²⁹

Gıda Ürünleri Kaçakçılığı

Gıda ürünleri kaçakçılığının, ülkemiz ekonomisine olumsuz etkilerinin yanında toplum sağlığına da büyük zararlar verdiği bilinen bir gerçektir. Özellikle sağlıklı olmayan ortamlarda ve denetimlerden uzak bir şekilde üretilen, paketlenen, taşınan ve depolanan gıda ürünleri insan hayatını tehlikeye sokmaktadır. Gıda ürünleri kaçakçılığına yönelik 2016 yılında yürütülen çalışmalarda, kaçak ürünler arasında çay, şeker ve kuruyemişin ön plana çıktığı görülmektedir. Genellikle İran menşeli çayların Hakkâri ve Van'a getirilerek depolandığı, daha önceden işlem görmüş sevk irsaliyeleri, fatura vb. evraklar kullanılarak yasal görünüm kazandırılmaya çalışıldığı, kargo firmaları ve yük taşımacılığında kullanılan araçlar vasıtasıyla Adana, Diyarbakır, Gaziantep başta olmak üzere batı illerine sevk edildiği görülmektedir. Ayrıca Fiyat avantajı sağlayan, ülkemizde üretimi bulunmayan ve ithali yasak olan kamış şekerinin kaçak yollardan temin edilerek piyasaya sürülmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Gıda kaçakçılığı yöntemleri arasında en dikkat çekici olan transit rejimi kapsamında ülkemizden geçiş yapan tırların mühürlerinin kırılması suretiyle yapılan kaçakçılıktır. Ağrı'da gerçekleştirilen operasyonda, İran kaynaklı çok miktarda kaçak ceviz içi ele geçirilmiştir. Aracın gümrük mühürlerinin kırılarak, ceviz içlerinin yerine fıstık kabuğu konulduğu görülmüştür. Gaziantep'te 2 ayrı araçta yapılan aramada ise, İran kaynaklı Amerika menşeli yüklü miktarda badem ve ceviz içinin, daha önceden işlem görmüş sevk irsaliyeleri, fatura vb. evraklar kullanılarak piyasaya sürülmeye çalışıldığı anlaşılmıştır.³⁰

İlaç ve Tıbbi Ürün Kaçakçılığı

Üretimin nasıl ve hangi şartlarda yapıldığının ve uygun saklama koşullarında muhafaza edilip edilmediğinin bilinmemesi kaçak ilaçları tehlikeli hale getirmektedir. 2016 yılı içerisinde kaçakçılığı en çok yapılan ilaç türleri Cinsel performansı artırıcı ilaçlar, Tıbbi ilaçlar,

28 Ankara Ticaret Odası, Kaçak Ekonomisi Raporu, 2016, s.2.

29 T.C. İçişleri Bakanlığı 2014 Yılı KOM Raporları

³⁰T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Zayıflamaya yönelik ürünler, Gıda takviyeleri. İnsan sağlığı açısından tıbbi cihaz ürünleri kaçakçılığı büyük önem arz etmektedir. Tedavi sürecinde sıklıkla kullanılan bu ürünlerin hangi koşullarda üretildiğinin bilinmesi hayati öneme sahiptir. Bu kapsamda özellikle dış tedavilerinde kullanılan implant ürünlerinin kaçak yollarla yolcu beraberinde veya sertifikasız ürünlerin yine yurt dışından yasa dışı ithali sonucunda ülkemize getirildiği tespit edilmiştir. İstanbul başta olmak üzere birçok ilde sağlık firmalarına yönelik yapılan operasyonlarda, çok sayıda kaçak implant ve implant malzemeleri ele geçirilmiştir.

Oto ve Oto Yedek Parça Kaçakçılığı

Ülkemizde oto kaçakçılığı, bedeli ödenerek, kiralanarak, çalınarak veya turistik kolaylıklardan faydalanılarak geçici ithalatla yurt dışından getirilen araçların çeşitli yasa dışı yöntemler kullanılarak trafiğe tescil ve kayıt ettirilmesi neticesi legal olarak ülkemiz içerisinde dolaşıma sokulması şeklinde karakterize olmaktadır. Yapılan çalışmalarda; yurt dışında tescil görmüş ikinci el araçların sahte belgeler veya düşük kıymetli faturalar kullanılarak yeni araç gibi gösterilmek suretiyle Türkiye'ye ithal edildiği ve bu haliyle piyasaya sürüldüğü görülmektedir. 2016 yılında yasa dışı yollarla ithal edildiği tespit edilen çok sayıda lüks otoya el konulmuştur.

Ayrıca Gürcistan, Bulgaristan ve Romanya başta olmak üzere, turistik kolaylıklardan istifade edilerek geçici ithalat kapsamında getirilen ikinci el lüks araçların hak sahibi olmayan kişilerce kullanılmasının önlenmesi amacıyla yürütülen çalışmalara devam edilmektedir. Bu doğrultuda Ankara, Adana, Bolu ve Amasya'da gerçekleştirilen çalışmalarda, Bulgaristan ve Gürcistan plakalı birçok lüks araca el konulmuştur. Son dönemde transit rejimi kapsamında ülkemize getirilen oto yedek parçalarının hurda parçalarla değiştirilip piyasaya sürüldüğü, yerine ise hurda parçaların yurt dışına çıkarıldığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda İzmir'de gerçekleştirilen planlı operasyonda, çok sayıda oto parçası ele geçirilmiştir. Ayrıca İstanbul'da yapılan operasyonda, Bulgaristan'dan çıkan ve transit rejimi kapsamında ülkemiz üzerinden Türkmenistan'a gitmesi gereken çok sayıda oto parçası ele geçirilmiştir.³¹

Canlı Hayvan ve Et Kaçakçılığı

Yurt dışı et fiyatlarının ülkemize oranla düşük olması insan sağlığını tehdit eden canlı hayvan ve et kaçakçılığının temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra yerli üreticinin korunmasına yönelik et ithalatı için belirlenen vergi politikaları ile dönemsel olarak meydana gelen canlı hayvan sayısında yaşanan azalmaya bağlı kırmızı et fiyatlarında oluşan artış, kaçak canlı hayvan ve et kaçakçılığına olan talebi arttırmaktadır. Gürcistan menşeli kaçak kırmızı etlerin özel araçlarla yolcu beraberinde veya yolcu taşımacılığında kullanılan araçlarla ülkemize sokulduğu Ayrıca Yunanistan menşeli kaçak kırmızı etlerin bot ve teknelerle Meriç nehri üzerinden ülkemize getirildiği görülmektedir.

Kıymetli Taş ve Maden Kaçakçılığı

Bir diğer dikkat çeken emtia kaçakçılığı türü ise kıymetli taş ve maden kaçakçılığıdır. Hacimsel olarak çok fazla yer kaplamaması, yolcu beraberinde rahatlıkla getiriliyor olabilmesi, maddi değerlerinin yüksek olması gibi cazip yönler kaçakçıların ilgisini oldukça çekmektedir. 2016 yılı içerisinde yürütülen çalışmalarda; Maden kaçakçılığı kapsamında silah sanayi, füze

³¹T.C.İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

başlıkları yapımı ve elektronik eşya yapımında kullanılan alüminyum maddesinin Rusya üzerinden kaçak yollarla ülkemize getirildiği tespit edilmiştir³².

İthalat-İhracat Kaçakçılığı

Ülkemize giren kaçak emtianın önemli bir kısmının ithalat kaçakçılığı yolu ile yapıldığı değerlendirilmektedir. Ülkemizde yürütülen ithalat ve ihracat işlemlerinde, kaçakçılar tarafından farklı eşya beyanı, eşya miktarının ya da değerinin düşük gösterilmesi, Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) kaydırma, hayali ihracat gibi suç yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığı saptanmıştır. Ağrı/Doğubayazıt'ta bir antrepoda yapılan aramada, çok sayıda inşaat malzemesinin beyanname sayılarının eksik gösterilerek düşük vergiye tabi ürün ithal ediliyormuş gibi beyan edilerek ithal edilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir. Yine Doğubayazıt'ta yapılan başka bir operasyonda, çok sayıda mutfak malzemesinin aynı yöntemle ithal edilmeye çalışıldığı görülmüştür.³³

4-Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı

Yurt İçi ve Yurt Dışı Kültür Varlığı Kaçakçılığı

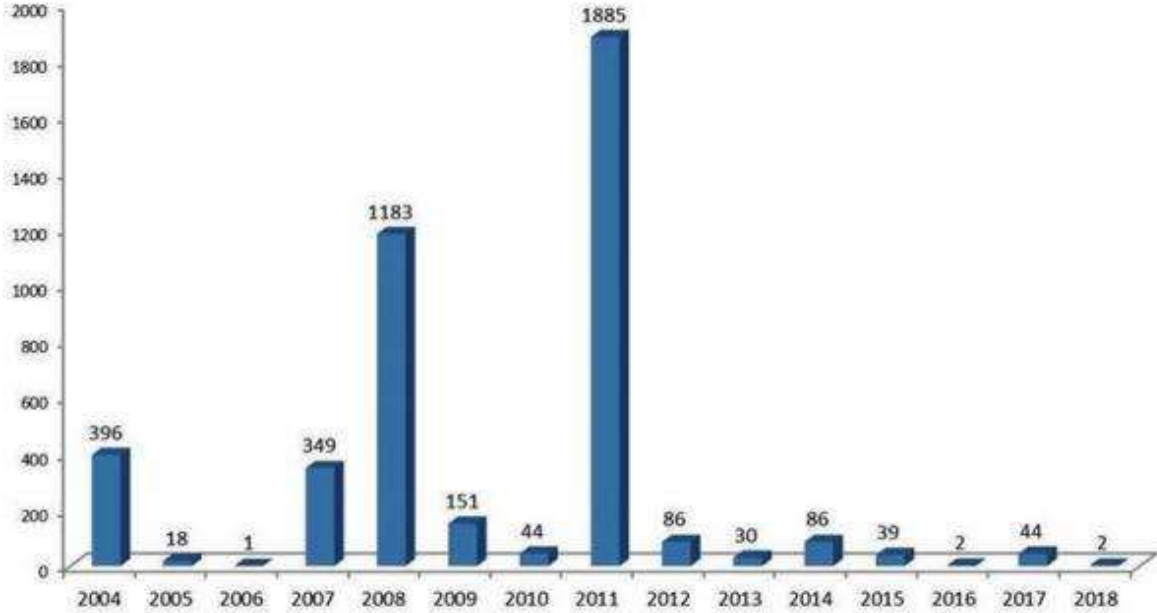
Türkiye'de tarihi eser kaçakçılığı, daha çok münferit olaylar olarak karşımıza çıksa da organize bir şekilde gerçekleştirildiği de görülmektedir. Bu kapsamda "kazıcı" gruplar tarafından ören yerlerinde ve sit alanlarında yapılan kaçak kazı sonucu ortaya çıkarılan tarihi eserlerin, örgüt yöneticileri adına hareket eden "toplayıcı" gruplara satıldığı, örgüt yöneticileri tarafından da yurt dışında bulunan temsilcilerine ulaştırıldığı görülmektedir. Türkiye içerisinde yapılan yasa dışı kazıların özellikle Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kaçak kazılar, müzeler ve üniversiteler tarafından yapılacak bilimsel çalışmaları olumsuz yönde etkilemekte ve doğru tarihsel/bilimsel verilerin elde edilmesini engellemektedir. Özellikle yurt dışından gelen arz, ülkemizde tarihi eser kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin iştahını kabartmaktadır. Bu arzı oluşturan talepler ise yüksek bütçeli uluslararası müzelerden, müzayede evlerinden ve zengin koleksiyonerlerden oluşmaktadır. Özellikle Almanya, İngiltere, İsviçre ve ABD gibi ülkelerde bulunan bazı müzayede evleri/galerilerin kültür varlığı kaçakçılığı yapan şahısların aracılığını üstlenen ofisler haline geldiği görülmektedir. Ülkemizden yasadışı yollardan yurt dışına kaçırılan tarihi eserleri bir kısmı ikili anlaşmalar yoluyla ülkemize iade edilmektedir.

---

³²T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

³³T.C. İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

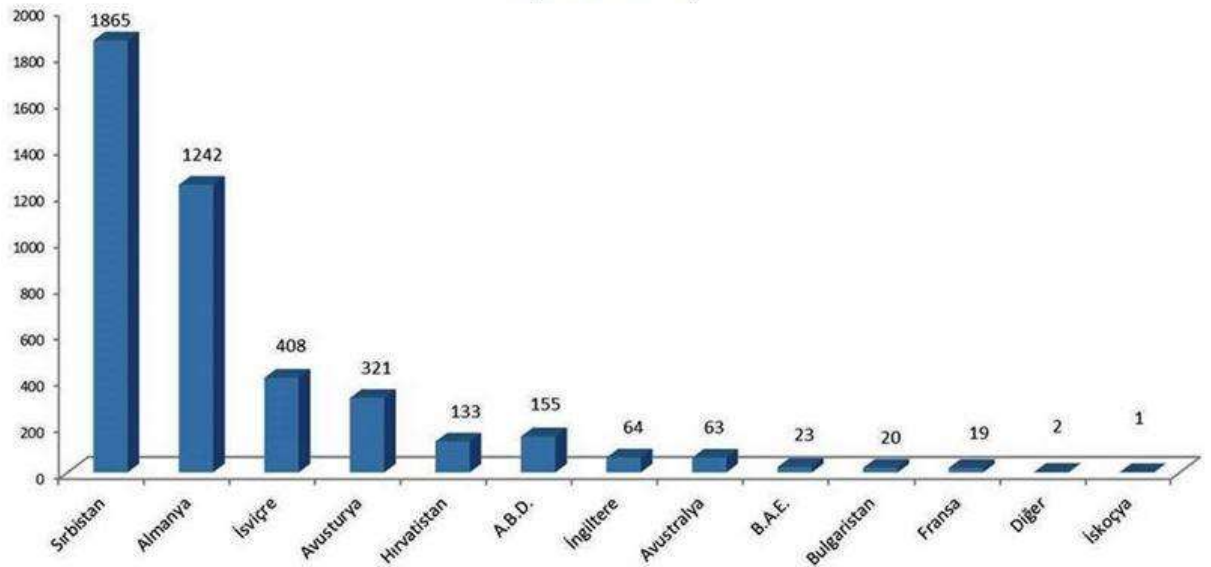
2004 – 2018* YILLARI ARASINDA
YURTDIŞINDAN İADESİ SAĞLANAN ESERLERİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI
(4316 ADET)

*21 Şubat 2018

Kaynak: T.C Kültür Bakanlığı 2004 – 2018 Yılları Arasında Yurtdışından İadesi Sağlanan Eserlerin Yıllara Göre Dağılımına İlişkin İstatistikî Veriler

2004 – 2018* YILLARI ARASINDA
YURTDIŞINDAN İADESİ SAĞLANAN ESERLERİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI
(4316 ADET)

*21 Şubat 2018

Kaynak: T.C Kültür Bakanlığı 2004 – 2018 Yılları Arasında Yurtdışından İadesi Sağlanan Eserlerin Ülkelere Göre Dağılımına İlişkin İstatistik Veriler (4316 adet)

Yasa dışı ticarete konu olan kültür varlıklarının daha çok kara yoluyla ülkemizden kaçırıldığı, güzergâh olarak Edirne ve Kırklareli’nde bulunan sınır kapılarından balkan ülkelerine, buradan da Almanya, İsviçre ve İngiltere gibi hedef ülkelere ulaştırılmaktaydı. Ayrıca kaçak yollarla ülke dışına çıkarılmış kültür varlıklarına Balkan ülkelerinde sahiplik belgesi düzenlenerek bahsi geçen ülkelerdeki müzelere satılmaktaydı. Ülkemize ait olduğuna dair envanter bilgisi bulunan kültür varlıkları ile ilgili talepler açısından herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak yurt dışına kaçırılan kültür varlıklarının büyük bir kısmının kaçak kazı yöntemiyle elde edilmesi, talep edilen bilgilerin sunulmasını imkânsız kılmaktadır. Ülkemizden ABD ve Avrupa ülkelerine kaçak kazı sonucu kaçırıldığı tespit edilen kültür varlıklarının ülkemize iadesi için yapılan girişimler sırasında polisiye bilgi paylaşımının yapılmaması, bu eserlerin ülkemize iadesi noktasında ilgili ülkelerin prosedürlerinin oldukça yavaş ilerlemesi, yetkili kurumlar ve üniversite kürsüleri tarafından hazırlanan bilimsel raporların delil olarak kabul edilmemesi gibi aksaklıkların kültür varlığı kaçakçılığı suçunu meslek haline getirmiş şahısları cesaretlendirdiği ve mücadele çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 12: Yıllara Göre Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı Şüpheli ve Olay Sayısı

	2012	2013	2014	2015	2016
Olay	470	484	418	464	339
Şüpheli	1.032	1.129	859	927	638

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Tarihi eser kaçakçılığı ile mücadele kapsamında 2016 yılında 9’u planlı olmak üzere toplam 339 adet operasyonel çalışma gerçekleştirilmiştir. Kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığıyla mücadele kapsamında 2016 yılında gerçekleştirilen operasyonlarda toplam 62.875 adet tarihi eser ele geçirilmiştir. Böylece bu zamana kadar ele geçirilen tarihi eser sayısı bakımından en büyük oran elde edilmiştir.

Ele geçirilen tarihi eserlerin büyük çoğunluğunun toplama merkezi konumunda olan iller ve liman kentlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölgelerde bulunan tarihi alanlarda yasal olmayan tarihi eser kaçakçılığı turizm ekonomisi açısından da önemli kayıplardan biridir.

Ekonomik Suç Gelirleriyle Mücadele

Teknolojinin hızla geliştiği ve küreselleşmenin etkilerinin görüldüğü günümüzde organize suç örgütleri yasa dışı yollardan elde ettikleri kazançları, yani kara parayı kanuni yollardan elde edilmiş gelir gibi göstermek için, akla hayale gelmedik yöntemlere başvurarak mali sisteme dâhil etmeye çalışırlar. Yasa dışı yollardan elde edilen kara para, teknolojinin imkânlarını kullanarak saniyeler içinde, dünya üzerinde farklı ülkelere, ekonomilere girmekte, farklı ve karmaşık işlemlere tabi tutularak izini kaybetmektedir. Burada asıl amaç, kara paraya yasal bir görünüm kazandırmak gelirin müsaderesini engellemek ve işledikleri suçların takibini zorlaştırmaktır. Günümüzde uluslararası mal ve hizmet piyasalarında aklanarak kara para miktarının büyüklüğünün trilyon dolarları bulduğu göz önüne alınırsa suç örgütlerinin ve faaliyetlerinin ulaştığı büyüklüğün ne denli korkutucu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 13: 2012-2016 El koyma İstatistiklerinin Mukayesesi Para (Milyon TL)

2012	2013	2014	2015	2016
29	56	3	6,6	131

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Tablo 14: 2012-2016 El koyma İstatistiklerinin Mukayesesi Hisse Senedi (Milyon TL)

2012	2013	2014	2015	2016
54	6	0	0	25

Kaynak: İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Organize suçla mücadelenin en temel unsurlarından biri de örgütlerin finans kaynaklarını kesmek ve suçtan elde ettikleri gelirleri ellerinden almaktır. Temel işleme amacı haksız ekonomik menfaat elde etmek olan organize suçlarla, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama ve mali suçlar ile mücadelede de tam başarı, ancak söz konusu suçların işlenmesinin temel saiki olan suç gelirlerine el konulması ve sonrasında da mahkemelerce müsadere edilerek kamulaştırılmasıyla sağlanabilmektedir. Kara Paranın ülke ekonomilerinin para talebi üzerinde, ekonomik büyümesi üzerinde, menkul ve gayrimenkul piyasaları da istikrarsızlığa sebep olmakta, ülkelerdeki gelir dağılımını bozmakta, ülkenin mali yapısını bozmaktadır. Ayrıca görülmüştür ki sadece makro büyüklüklere etkisinin yanında suç gelirlerine kaynak teşkil eden suçların topluma verdiği zararların giderilmesinin de çok büyük maliyetlere sebep olmaktadır.³⁴Kara para aklama dolayısıyla vergi gelirlerinde düşme olmasıyla bütçe açığı ortaya çıkmaktadır. Bu da bilinen makro ekonomik problemlerin kaynağı olmaktadır. Bütçe açığı kamu kesimi borçlanma gereğini arttırmakta, enflasyona neden olmakta ve netice itibarıyla ekonomik ve sosyal bakımdan etkiler ortaya çıkmaktadır³⁵

SONUÇ

Dünyada suç ve suç yoluyla kazanç elde etme yolu oldukça eski bir tarihe sahiptir. Dolayısıyla suç işleyenlerin adaletten kaçması ve suç gelirlerinin kaçırılması suç tarihiyle orantılı bir şekilde oldukça eskidir. Eski dönemlerde suç gelirlerinin araştırılmasında günümüzdekine benzer yöntemlere rastlansa da çağ değiştikçe özellikle 19. yüzyıldan sonra finansal piyasaların oluşmasıyla suç gelirlerinin araştırılması ve bununla mücadele daha farklı bir boyut kazanmıştır. Bu amaçla suç ekonomisiyle ilgili çalışma yapabilmek için İktisat, Hukuk ve Emniyet ile ilgili birden fazla bilim dalının bir arada kullanılması şarttır. Suç ekonomisi 1960'lı yıllardan beri iktisat bilimine giren ve son yıllarda akademik çalışmaların yoğunlaştığı alanlardan biridir 1998'li yıllardan sonra bu alanda yapılan akademik çalışmalarda belirgin bir artış görülmektedir. Bu durumun temel sebebi organize suçun gelişmesi ile ekonomik suçların sayılarının artmasıdır. Suç ekonomisi veya suç gelirleri suçtan elde edilen her türlü mal varlığı anlamına gelir. Suç ekonomisi günümüzde sıkça tartışılan çözümler üretilmesi gereken önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece gelişmekte olan ülkeler değil, gelişmiş ülkelerde de bu durum önemli bir sorundur. Ekonomik suçlar, en geniş anlamıyla şahısların ya da suç örgütlerinin haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı yöntemlerle gerçekleştirmiş oldukları suç faaliyetlerdir. Ekonomik suçlar içerisinde Nitelikli

³⁴ İhsan Erdoğan, Kara Para Aklamanın Makro Ekonomi Üzerine Etkileri Ve Türkiye İncelemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), İstanbul, 2009, s.130.

³⁵ Yetim, Kara Paranın Aklanması, Boyutları ve Mafyokrasi, 1. Baskı, Ankara, 2000, s. 321.

dolandırıcılık (yatırım, sigorta, çek ve benzeri gibi dolandırıcılık suçları), Tefecilik, Şike ve teşvik primi, Hileli iflâs, Fiyatları etkileme, Kamuya gerekli şeylerin yokluğuna neden olma, Mal veya hizmet satımından kaçınma, Manipülasyon ayrıca Ekonomik, Ticari ve Sınai hayatı ilgilendiren özel kanunlardaki adli cezayı gerektiren suçlar yer alır.

Bu suçlardan dolayı uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin daha önceki dönemlerle mukayese edilemeyecek derecede artması ve teknolojinin sağladığı imkânlar nedeniyle ülke sınırlarını aşan tekniklerin kullanılması, ülkeleri daha yoğun bir şekilde işbirliği yapmaya yöneltmiştir. Bu bağlamda en fazla işbirliği gereken suçların başında, suçluların yeni işleyecekleri suçlara sermaye oluşturmasını sağlayan mali suçlar gelmektedir. Mali suçlar, küreselleşme ve gelişen teknoloji ile birlikte mücadelesi her geçen gün önem kazanan suç türlerindedir. Bu suçlar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ekonomik, siyasi, sosyal ve ahlaki yapıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik, ticari ve sınai hayatı ilgilendiren suç türleri, bir bütün olarak ekonomik dengeleri etkileyebilecek, büyük kitlelerin mağdur olmasına yol açabilecek suç türleridir. Ekonomik suçlar kayıt dışı ekonomiyi arttırarak devletin vergi kaybına neden olur. Özellikle ticari ve sınai hayatımızı yakından ilgilendiren “Ekonomik Güvenliğimizi” tehdit eder. Ayrıca karşılıklı güven esasına dayalı olarak gerçekleşen piyasa faaliyetlerinin bozulmasına yol açarak toplumda var olan huzur ve güven ortamını bozabilmektedir. Suç olarak tespit edilen eylemler aracılığıyla, gelir elde edilmesi, bu gelirin işletilmesi harcanması yoluyla makroekonomiye entegre olması süreci, suç ekonomisinin kaynağını oluşturur. Günümüzde organize suç örgütleri çok önemli ve tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. Bu örgütlerin iş kolları uyuşturucu ve silah ticareti ve bunun gibi çok büyük kazançlar sağlayacak ekonomik faaliyetlerdir. Bundan dolayı bu örgütler bu kaynağı suç olan bu paraları kaynağından ayırıp, bir takım yöntemlerle yasallık kazandırıp ekonomiye dahil etmek istemektedir.

KAYNAKLAR

- Ankara Ticaret Odası, Kaçak Ekonomisi Raporu, 2016.
- Arslan Uğur, Sigorta Dolandırıcılığı Suçu, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2017/130.
- Aydın, Hami, Ala, Tolga İşletmelerde Yapılan Çek Hileleri: Ortaya Çıkarılması Ve Önlenmesi, (Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,) XI-I: Erzincan 2018.
- Bankacılıkta Dolandırıcılık Eylemleri Tespit ve Önleme Yöntemleri, Türkiye Bankalar Birliği, Ankara, 2015.
- Bekar, Elif Tefecilik Suçu, İÜHFM C. LXXI.
- Bozkurt Nejat, İşletmelerin Kara Deliği Hile, İstanbul: Alfa Yayınları, 2011.
- Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele’ 99, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2000.
- Erdoğan, İhsan, Kara Para Aklamanın Makro Ekonomi Üzerine Etkileri Ve Türkiye İncelemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), İstanbul, 2009.
- Güvel Enver Alper, Organize Suç Ekonomisi ve Hukuk Uygulamaları, Ankara, 2004.
- Güvel Enver Alper, Suç ve Ceza Ekonomisi, Ankara, 2004.
- İçişleri Bakanlığı 2014 Yılı KOM Raporları, Ankara, 2015.

İçişleri Bakanlığı 2015 Yılı KOM Raporları

İçişleri Bakanlığı 2016 Yılı KOM Raporları

Kara, Yetim, Paranın Aklanması, Boyutları ve Mafyokrasi, 1. Baskı, Ankara, 2000,

Kazancı, Behiye Eker Yolsuzluk Kavramı ve TCK'da Yolsuzlukla Mücadele Etmeyi Amaçlayan Hükümler, Ceza Hukuku Dergisi, C3, S.16, Nisan 2018.

Meriç Metin, Yolsuzluk Nedenleri Ve Önlemeye Yönelik Çalışmalar, Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Bahar 2004 S. 12

Sacit, Yılmaz, Suçtan Kaynaklanan Malvarlığı Değerlerini Aklama Suçu, Ankara Barosu Dergisi 2011/2.

Sami Şemseddin, Kamus-ı Türki, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2015.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2011, s. 2605

Tütün Ve Tütün Mamulleri Kaçakçılığı İle Mücadele Eylem Planı (2011-2013)

Ülgen, Celal Ülgen, Türk Ceza Kanunu 2019, İstanbul, 2019

Üstünel, Besim, Ekonominin Temelleri, Ankara 1975.

Zeytunoğlu, Erol, Ekonomik Sistemler, M.Ü. Yayını, No: 429, İstanbul 1985.